

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0825U000238

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 14-01-2025

Статус: Запланована

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Іванов Микита Сергійович

2. Mykyta Ivanov

Кваліфікація: д.філософ, 032

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-8473-9165

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 032

Назва наукової спеціальності: Історія та археологія

Галузь / галузі знань: гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Історія та археологія

Дата захисту: 07-05-2024

Спеціальність за освітою: 032 Історія та археологія

Місце роботи здобувача:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 4566

Повне найменування юридичної особи: Національний університет "Кієво-Могилянська академія"

Код за ЄДРПОУ: 16459396

Місцезнаходження: вул. Г. Сковороди, буд. 2, Київ, 04070, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Національний університет "Кієво-Могилянська академія"

Код за ЄДРПОУ: 16459396

Місцезнаходження: вул. Г. Сковороди, буд. 2, Київ, 04070, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 03, 03.19.21, 03.19.71, 03.41, 03.09.23

Тема дисертації:

1. Населення другої половини 4 тис. ВС в межиріччі Південного Бугу і Дніпра: серезліївська культура
2. The Population of the Second Half of the 4th Millenia BC between Southern Buh and Dnipro Rivers: Serezlievka culture

Реферат:

1. Іванов М.С. Населення другої половини 4 тис. ВС в межиріччі Південного Бугу і Дніпра: серезліївська культура. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Представлена до захисту дисертація присвячена історії населення межиріччя Південного Бугу та Дніпра яке проживало у другій половині 4 тис. ВС та обґрунтовує виділення серезліївської культури. Джерельну базу дослідження складають понад 211 могил доби енеоліту з яких 47 супроводжувались керамічним інвентарем, 19 – металевими прикрасами, 12 – статуетками серезліївського типу, 2 – металевими ножами. Окрім цього, до дослідження залучено 17 випадкових знахідок сокир-тесел, 21 випадкову знахідку сокир самарського типу, 4 ножі та кинджали усатівського типу та 5 мечів усатівського типу зі скарбу Іваньки. Структурно дисертація складається зі вступу, восьми розділів, завершується висновками та проілюстрована 49 ілюстраціями. Загальний обсяг дисертації складає 300 тис. знаків з пробілами, або ж 7.5 друкованих аркушів. Перший розділ дисертації присвячено історії археологічного дослідження пам'яток пізнього енеоліту та доби ранньої бронзи в Україні в

межах якої автор виділяє три періоди: імперський, радянський та відновленої української незалежності. В другому розділі автор характеризує загальну культурну ситуацію в східній Європі напередодні бронзової доби та описує софіївську культуру, пізньотрипільські пам'ятки косенівського локального варіанту, культуру Чернавода I, усатівську культуру та пам'ятки типу Гордінешти. Третій розділ дисертації присвячено характеристиці поховального обряду населення другої половини 4 тис. ВС в буго-дніпровському межиріччі. Слідуючи за Ю. Рассмакіним автор виділяє 3 групи пізньоенеолітичних поховань: із випростаними та покладеними на спину кістяками, із покладеними на спину кістяками, чиї ноги були зігнуті в колінах та із покладеними на бік кістяками та зігнутими в колінах ногами. В четвертому розділі дисертації автор характеризує керамічний комплекс пізньоенеолітичних поховань буго-дніпровського межиріччя та поділяє давній посуд на дві великі групи: кераміку рогачицького типу та кераміку трипільського походження. Кераміка першої групи зафіксована у 18 похованнях, що складає 38% від усіх поховань, що супроводжувались керамікою. Кераміка другої групи зафіксована у 20 похованнях, що складає 42% від загальної кількості поховань з посудом. Окремо автор розглядає біконічний та кулястий посуд, який, з однієї сторони, має виразно трипільське походження а з іншої – виготовлений за рогачицькою керамічною технологією. В п'ятому розділі дисертації автор описує т. зв. «серезліївські статуетки» та іншу антропоморфну пластику знайдену в курганных похованнях другої половини 4 тис. ВС та обговорює питання її походження. На думку автора, серезліївські статуетки є виробами трипільського походження та тісно пов'язані із трипільським духовним світом, а їхня поява в українському степу є свідченням суттєвим культурних впливі трипільців на тамтешнє населення. Шостий розділ присвячено історії поширення шнурової техніки декорування посуду на правобережній Україні. Згідно зібраних автором свідчень, найдавніший «класичний» шнуровий декор зафіксовано на поодиноких зразках трипільської кераміки етапу VII. На етапі CII в середовищі трипільської культури шнуровий декор стає більш різноманітним та набуває статусу головної декоративної техніки. Значні колекції кераміки, прикрашеної відтисками шнура, можна зустріти серед матеріалів пам'яток ледь не кожного з пізньотрипільських локальних варіантів: лукашівського та софіївського, буго-дніпровського, городсько-волинського, касперівського, гордінештського та усатівського. Щодо степових пам'яток енеоліту та доби ранньої бронзи, то на їхніх матеріалах найдавніший шнуровий декор у вигляді т. зв. «гусіні» вперше зафіксовано за часів другого періоду середньостогівської культури. За часів Дерев'яської культури спільна частка шнурового декору – «класичного» та «гусеничного», збільшується та складає до 5%. В сьомому розділі вперше в історії науки автор характеризує металургію серезліївської культури металокомплекс якої представлений мідними прикрасами, пласкими сокирами, обушковими сокирами самарського типу, ножами, кинджалами та мечами типу Софіївка-Усатово. Восьмий розділ дисертації присвячено спробам реконструкції демографічної ситуації в степовій Україні за часів енеоліту – ранньої бронзової доби. За результатами декількох підрахунків автор дійшов висновку, що найбільш реалістичною оцінкою чисельності населення Криворіжжя за часів енеоліту та ямної культури є 451–557 та 2237–3728 осіб відповідно. У висновках автор обґрунтовує виділення серезліївської культури та вказує на її зв'язок із ямною культурою. Ключові слова: курган, поселення, Північне Причорномор'я, степ, трипільська культура, усатівська культура, енеоліт, торгівля, металургія, металообробка, кераміка, історія археології, просторова археологія, розкопки.

2. Ivanov, M.S. The Population of the Second Half of the 4th Millenia BC between Southern Buh and Dnipro Rivers: Serezlievka culture. – Qualifying scientific work on manuscript rights. The thesis is devoted to the history of the population that lived between Southern Buh and Dnipro rivers in the second half of the 4th millennium BC and justifies the separation of the Serezlievka culture. The source base of the study includes more than 211 graves of the Eneolithic age, of which 47 were accompanied by ceramic implements, 19 by metal ornaments, 12 by statues of the Serezlievka type, and 2 by metal knives. In addition, 17 random finds of adzes, 21 random finds of axes of the Samara type, 4 knives and daggers of the Usatovo type, and 5 swords of the Usatovo type from Ivanky hoard were included in the study. The first chapter of the dissertation is devoted to the history of archaeological research of monuments of the Late Eneolithic and Early Bronze Age in Ukraine, within which the author distinguishes three periods: imperial, Soviet, and of restored Ukrainian independence. In the second chapter, the author of the dissertation characterizes the general cultural situation in Eastern Europe on the eve of the Bronze Age and

describes the Sofievka culture, the late Trypillia monuments of the Kosenivka local variant, the culture of Cernavodă I, the Usatovo culture, and monuments of the Gordinești type. The third chapter is devoted to the characteristics of the funeral rite of the population of the second half of the 4th thousand BC in the Buh-Dnipro Interfluve. The author identifies out three groups of late Eneolithic burials: with skeletons straightened and laid on their backs, with skeletons laid on their backs, whose legs were bent at the knees, and with skeletons laid on their sides and legs bent at the knees. In the fourth chapter the author characterizes the ceramic complex of Late Eneolithic burials of the Buh-Dnipro interfluve and divides the ancient dishes into two large groups: ceramics of the Rohachyk type and ceramics of Trypilian origin. Ceramics of the first group were recorded in 18 burials, which is 38% of all burials accompanied by ceramics. The second group's ceramic was recorded in 20 burials, which is 42.5% of the total number of burials with dishes. Separately, the author examines biconical and spherical ware, which, on the one hand, has a distinctly Trypilian origin, and on the other hand, it is made according to Rohachyk ceramic technology. In the fifth chapter of the dissertation, the author describes the so-called "Serezlievka figurines" and other anthropomorphic plastic found in barrow burials of the second half of the 4th millennium BC and discusses the issue of its origin. According to the author, the Serezlievka statuettes are products of Trypilian origin and are closely related to the Trypilian spiritual world, while their appearance in the Ukrainian steppe is evidence of the significant cultural influence of Trypilians on the local population. The sixth chapter is devoted to the history of the spread of the cord technique of decorating dishes in the right-bank Ukraine. According to the evidence collected by the author, the oldest "classical" cord decor is recorded on individual samples of Trypidlia ceramics of the BII stage. In the CII stage in the environment of Trypillia culture, corded decor becomes more diverse and acquires the status of the main decorative technique. As for the Eneolithic and the Early Bronze Age steppe monuments, the oldest cord decoration in the form of the so-called "caterpillar" was recorded for the first time during the second period of the Seredniy Stoh culture. During the Dereivka culture time, the common share of cord decor – "classic" and "caterpillar" – increased to 5%. In the seventh chapter, for the first time in the history of science, the author characterizes the metallurgy of the Serezlievka culture. The Serezlievka complex of metal objects was formed, includes copper ornaments, flat axes, Samara-type shaft-hole axes, knives, daggers and swords of the Sofievka-Usatovo type. The eighth chapter is devoted to attempts at reconstructing the demographic situation in steppe Ukraine during the Eneolithic – Early Bronze Age. Based on the results of several calculations, the author concluded that the most realistic estimate of the population of the Kryvyi Rih region during the Eneolithic and Yamnaya culture is 451–557 and 2237–3728 people, respectively. In the conclusions, the author justifies the selection of the Serezlievka culture and indicates its connection with the Yamnaya culture. Keywords: burial mound, settlement, North Pontic region, steppe, Trypillia culture, Usatove (Usatovo) culture, Eneolithic, trade, metallurgy, metalworking, ceramic ware, painted tableware, history of archaeology, spatial archaeology, excavations.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Ivanov, M. and Tupciyenko, M. Cultural Interactions Between the Societies of the 'Old Europe' and the Steppe 'Kurgan People' During the Last Quarter of the 4th Millennium BC: Case Study of Serezlievka Local Group. *Archaeologia Lituana*, 23, pp. 107–119 (Scopus).

- Ivanov, M. Early metallurgy of Ukraine of the Late 5th-4th Millennium BC: an outline. Sprawozdania Archeologiczne, 75(1), 13-33. (Scopus)
- Ivanov, M. Reassessment of Maikop Culture Influences on the Communities of the North Pontic Region: Case Study of the Burial Checheliivka 3/1. Arheologia, 4, pp. 126-136.

Наукова (науково-технічна) продукція:

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПВ:

Впровадження результатів дисертації: Впровадження не планується

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Відейко Михайло Юрійович
2. Mykhailo Videiko

Кваліфікація: д. і. н., професор, 07.00.05

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-8708-0749

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національний університет "Кієво-Могилянська академія"

Код за ЄДРПОУ: 16459396

Місцезнаходження: вул. Г. Сковороди, буд. 2, Київ, 04070, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Кіосак Дмитро Володимирович
2. Dmytro Kiosak

Кваліфікація: д. і. н., професор, 07.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-3349-4989

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Код за ЄДРПОУ: 02071091

Місцезнаходження: вул. Дворянська, буд. 2, Одеса, 65082, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Яковишина Яна Миколаївна

2. Yana Yakovyshyna

Кваліфікація: к. і. н., старший науковий співробітник, 07.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-7539-6706

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 03534498

Місцезнаходження: вул. Козельницька, буд. 4, Львів, 79026, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Секерська Олена Петрівна

2. Olena Sekerskaya

Кваліфікація: к. і. н., доцент, 07.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-4540-3308

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Державний заклад "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського"

Код за ЄДРПОУ: 02125473

Місцезнаходження: вул. Старопортофранківська, буд. 26, Одеса, 65020, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Білинський Олег Олегович

2. Oleh Bilynskiy

Кваліфікація: к. і. н., доцент, 07.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-5821-5114

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національний університет "Киево-Могилянська академія"

Код за ЄДРПОУ: 16459396

Місцезнаходження: вул. Г. Сковороди, буд. 2, Київ, 04070, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Клочко Віктор Іванович

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Клочко Віктор Іванович

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Басенко Олена Едуардівна

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна